

настрій твору, передавати емоції та навіть замінювати сюжетну лінію. Через нього митець не лише відтворює об'єктивну реальність, а й формує власний художній світ, що дає змогу глядачеві переживати широкий спектр емоцій, від радості та натхнення до смутку чи тривоги.

Теорія кольору становить набір правил, що інтегрують наукові та творчі знання, встановлюючи основні орієнтири для кольорових комбінацій. Розуміння її принципів має значення не лише для художників, а й для широкого застосування в повсякденному та професійному житті. Теорія охоплює вивчення первинних, вторинних і третинних кольорів, а також таких аспектів, як теплі й холодні кольори, контраст, гармонія, насиченість і світлотон. Вона пояснює закони гармонії, контрасту та взаємодії відтінків, які впливають на виразність і композицію твору.

Теоретичні основи кольору сформувалися на стику мистецтва та науки. Ісаак Ньютон відкрив спектральну природу кольору, тоді як Йоганн Вольфганг Ґете у праці «Вчення про колір» акцентував на його психологічному впливі. Ґете визнав, що колір не просто надає інформацію про предмет, а має здатність викликати думки та почуття для розуміння його емоційного потенціалу. У подальшому, художники-авангардисти XIX-XX ст., зокрема Василь Кандинський, Піт Мондріан та Анрі Матісс, розвинули ідею кольору як самостійної художньої мови. Кандинський вважав колір засобом духовного спілкування, а Франц Марк надавав кожному кольору конкретне емоційне значення.

Одним з найбільш значущих методологічних вкладів у систематизацію колірної знання є праця Йоганнеса Іттена «Мистецтво кольору: Суб'єктивний досвід і об'єктивне пізнання як шлях до мистецтва» [2]. Іттенівська систематизація дозволила перевести емоційну комунікацію, яка раніше вважалася інтуїтивною, на структурну та керовану площину. Художник, використовуючи, наприклад, принцип семи типів контрастів (таких як контраст холодного та теплого, або симультанний контраст), свідомо керує візуальною взаємодією. Застосування інтенсивного контрасту, зокрема, може викликати певну фізіологічну та психологічну напругу у глядача, посилюючи ефект емоційного повідомлення, що виходить від твору. Таким чином, гармонія кольору – це не лише естетична категорія, а й технічна граматики, що дає змогу художнику контролювати емоційний відгук.

Колір має потужний вплив на емоційний стан людини, що пов'язано як з універсальними асоціаціями, так і з культурними контекстами. Кожен відтінок має власний емоційний код, здатний впливати на внутрішній стан і поведінку. Психологія кольору активно використовується не лише в мистецтві, а й у дизайні, кінематографі та рекламі.

Згідно з психологією кольору, основні асоціації можна описати так:

- червоний асоціюється з енергією, пристрастю, силою, теплом, а також агресією, небезпекою та відсутністю контролю. Це стимулюючий колір, який може підвищувати артеріальний тиск і викликати тривогу. У символічному плані він пов'язаний з вогнем, кров'ю, війною та насильством;
- жовтий викликає відчуття радості, життєвої сили та сонячності;
- синій (блакитний) асоціюється зі спокоєм, холодом, дистанційністю, духовністю, меланхолією та внутрішньою гармонією. Його називають «кольором істини», він сприяє зосередженню на завданнях. У кольоровій терапії він володіє знеболювальною та заспокійливою дією, сповільнюючи пульс і дихання;
- фіолетовий стоїть на стику синього і червоного, уособлюючи гармонію на рівні емоцій та психічного стану. Він асоціюється з магією, містикою, духовністю, інтуїцією, шляхетністю та внутрішньою напругою. Люди, які надають йому перевагу, часто прагнуть самопізнання та пошуку глибокого сенсу життя;
- зелений символізує гармонію, відновлення та природу;

— чорний і сірий асоціюються зі смутком, драматизмом і порожнечою.

Визнання цих властивостей призвело до застосування кольору в терапевтичних цілях з давніх часів. Лікувальні властивості кольорів використовували ще в Єгипті, Індії та Китаї. У сучасному контексті «це лягло в основу арт-терапії, де кольори є важливим інструментом для самовираження, психологічного відновлення та розкриття внутрішнього світу людини» [5].

Протягом історії мистецтва колір завжди відігравав основну роль у художній культурі, слугуючи важливим засобом вираження емоцій та символів. Його сприйняття змінювалося відповідно до історичного періоду та культурного контексту.

На початковому етапі, у первісному мистецтві, печерні малюнки, виконані охрою, вугіллям і вохрою, символізували сили природи. Згодом, у культурах Стародавнього Єгипту, колір набув сакрального значення: зелений символізував відродження, чорний – життя, а червоний – могутність. У добу Античності (Греція та Рим) цінувалися гармонійні поєднання кольорів.

У період Середньовіччя колір активно використовувався переважно в релігійній символіці, де синій колір уособлював небесне, а золотий – божественне.

У цей період колір функціонував як гіперзнак – складний феномен культури, що репрезентував фіксовані поняття та ідеї, звичні для певної спільноти. Як станова характеристика, він був визначальним для статичного одягу, а як експресивно-виражальна характеристика, використовувався у динамічній літургії [4]. Наприклад, в іконописі та мозаїці, стабільне поєднання синього та золотого комунікувало не індивідуальну тривогу чи радість, а інституційно затверджені істини та ієрархію, забезпечуючи почуття духовної сталості та урочистості [7].

Епоха Ренесансу ознаменувалася прагненням митців, наприклад, Леонардо да Вінчі та Рафаель, до відтворення реалістичного колірного середовища з особливою увагою до світлотіні. Перехід до стилів Бароко й Рококо характеризувався використанням яскравих і насичених кольорів для створення ефекту пишності та театральності.

Колірна палітра європейських художників від Ренесансу до імпресіонізму наочно демонструє здатність кольорів відображати емоційний стан персонажів. Нарешті, у XIX-XX ст. відбулося радикальне переосмислення ролі кольору. Імпресіоністи зосередилися на дослідженні взаємодії кольору та світла, тоді як експресіоністи й абстракціоністи перетворили колір на основний засіб виразності.

Зокрема, роботи Вінсента ван Гога, які використовували яскраві кольори для інтенсивної передачі емоцій, стали класичним прикладом цього підходу [1]. Ван Гог довів, що емоційна комунікація кольором може бути антиреалістичною. Він маніпулював насиченістю та композицією кольору, щоб викликати прямий емоційний відгук, використовуючи колір як психологічний автопортрет. Класичним прикладом цього підходу є картина «Зоряна ніч» (1889 р.), створена під час його перебування в притулку Сен-Поль-де-Мозоль. Палітра «Зоряної ночі» характеризується глибокими, насиченими синіми тонами, що формують більшу частину нічного неба. Синій, який за психологією кольору асоціюється зі спокоєм і тишею, тут перетворюється на вируючий, напружений фон. На тлі цього синього фону розташовані інтенсивні, кружляючі жовті та білі вихори зірок і місяця. Це поєднання створює максимальний температурний контраст, візуальну вібрацію та динамізм. Інтенсивний рух неба різко контрастує зі спокоєм маленького села внизу, що прямо передає бурхливі емоції, внутрішню напругу та тривогу, які відчував художник у той час. Замість об'єктивного зображення ночі, митець створив образ внутрішньої катастрофи, закодований у кольорі.

Таким чином, колір у мистецтві є не просто декоративним елементом, а потужною мовою емоційної комунікації та інструментом, що виражає найтонші відтінки людських

почуттів. Його сприйняття є багатограним явищем, що поєднує фізико-фізіологічні, психологічні та соціокультурні чинники. Ефективність емоційної комунікації між митцем і глядачем значною мірою залежить від того, наскільки вдало художник обирає кольори, відповідно до власного задуму та емоційного коду. Колір створює місток між світом митця та внутрішнім світом глядача, відкриваючи простір для глибшого розуміння та емоційного діалогу.

Список використаних джерел:

1. Життєвий і творчий шлях Вінсента Ван Гога: поєднання минулого з сьогоденням. URL: <https://surl.lu/uyynrf>
2. Іттен Й. Мистецтво кольору: Суб'єктивний досвід і об'єктивне пізнання як шлях до мистецтва / Переклад С. Святенко. Київ: ArtHuss, 2022. 96 с.
3. Марущак О.В., Лебідь С.О. Історичний контекст розвитку концептуальних теорій кольору. *Актуальні питання науки, освіти і суспільства: теорія і практика*: зб. тез допов. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 28 жовтня 2022 р.): у 2 ч. Умань: ЦФЕНД, 2022. Ч. 1. С. 69-70.
4. Огуй О., Івасюк О. Християнська символіка кольору в середньовіччі в контексті нової концепції символу як гіперзнака. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2019. Вип. 7. С. 188-210. <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2019.7.188-210>
5. Психологія кольору: Як кольори впливають на наше самопочуття та емоції. URL: <https://fotopark.ua/color-psy/>
6. Психофізіологічний вплив кольору на людину. *Культурна спадщина*. URL: http://kulyklada.blogspot.com/2013/11/blog-post_230.html
7. Феноменологія кольору. Компонентика. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/43275/1/Komponetyka_Tema_1.pdf

<https://doi.org/10.31652/3041-1017-SAAE-2025.1.52>

Голінська Т.М., м. Вінниця
Златова О.О., Лиховид Є.С., м. Вінниця
e-mail: tgolinska71@gmail.com

ЕСТЕТИЧНІ ТА ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ЯПОНСЬКОГО РОЗПИСУ

Анотація. У статті досліджено філософські та естетичні основи традиційного японського розпису. Проаналізовано вплив синтоїзму, буддизму (дзен) і конфуціанства на формування ключових художніх принципів, таких як вабі-сабі та юген. Розглянуто основні жанри – ямато-е, укійо-е та ніхонґа, а також їх розвиток від давніх часів до епохи модернізму.

Ключові слова: синтоїзм, буддизм, дзен, вабі-сабі, юген, ямато-е, укійо-е, ніхонґа, сумі-е, естетика, природа, медитативність.

Abstract. The article explores the philosophical and aesthetic foundations of traditional Japanese painting. The influence of Shintoism, Buddhism (Zen) and Confucianism on the formation of key artistic principles, such as wabi-sabi and yūgen, is analyzed. The main genres are considered - Yamato-e, ukiyo-e and nihonga, as well as their development from ancient times to the era of modernism.

Keywords: Shintoism, Buddhism, Zen, wabi-sabi, yūgen, Yamato-e, ukiyo-e, nihonga, sumi-e, aesthetics, nature, meditateness.

Традиційне японське мистецтво, зокрема розпис, завжди вирізнялось своєю екологічністю (у сенсі глибокої єдності з природою) та медитативністю. У ньому основну увагу зосереджено на спогляданні та поетичному захопленні природними явищами. Естетичні засади формувалися під впливом трьох головних релігійно-філософських доктрин: синтоїзму, буддизму (особливо дзен-буддизму) та конфуціанства.